

مقدمه‌ای بر فلسفه نظریه‌های مدیریت دولتی

به اهتمام

دکتر سیدمهدی الوانی

دکتر حسن دانایی‌فرد

سرشناسه : دانایی فرد، حسن ۱۳۴۸
 عنوان و نام پدیدآور : مقدمه‌ای بر فلسفه نظریه‌های مدیریت دولتی / حسن دانایی فرد، مهدی الوانی
 مشخصات نشر : تهران: صفار: اشراقی، ۱۳۸۸.
 مشخصات ظاهری : ۲۸۰ ص
 شابک : 978-964-388-235-8
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۲۸۰.
 موضوع : مدیریت
 موضوع : مدیریت -- فلسفه
 موضوع : سازمان‌های دولتی
 شناسه افزوده : الوانی، مهدی، ۱۳۲۳-
 رده‌بندی کنگره : ۱۳۸۸ ۳۲۵۲/۴۷۲۷ HD
 رده‌بندی دیویی : ۶۵۸
 شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۷۱۲۰۰

فهرست‌نویسی پیش از انتشار: انتشارات صفار

نام کتاب : مقدمه‌ای بر فلسفه نظریه‌های مدیریت دولتی
 تألیف : دکتر حسن دانایی‌فرد - دکتر سید مهدی الوانی
 طرح جلد : فرهاد کمالی
 حروفچینی : معرفت
 لیتوگرافی : صدف
 چاپ و صحافی : گنج شایگان ① ۵۵۴۰۳۴۷۸
 شمارگان : ۱۱۰۰ نسخه
 نوبت چاپ : اول - ۱۳۸۸
 قیمت : ۴۵۰۰۰ ریال
 ناشر : انتشارات صفار - اشراقی
 مرکز پخش : انتشارات اشراقی ① ۶۶۴۰۸۴۸۷
 پخش کتاب بینش ① ۶۶۴۹۶۲۹۹

تلفن گویا: ۶۶۹۷۰۹۹۲

حق چاپ محفوظ است و مخصوص ناشر می‌باشد. تهران ۱۳۸۸

www.saffarpublishing.com

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۳۸۸-۲۳۵-۸

www.Eshraghi.ir

ISBN 978-964-388-235-8

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به انتشارات صفار است. تکثیر تمام یا قسمتی از این اثر به صورت حروفچینی یا چاپ مجدد، چاپ افست، پلی کپی و انواع دیگر چاپ ممنوع است. متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت.

فهرست

بخش اول: شالوده‌های رشته مدیریت دولتی

فصل یکم: مبانی نظری رشته مدیریت دولتی.....	۱۳
مقدمه.....	۱۴
پاراادایم‌ها.....	۱۴
اداره امور عمومی نوین.....	۱۶
هنجارها و ارزش‌ها.....	۱۶
جهت‌گیری ارزشی.....	۱۷
۱- رویکرد ذهنی‌گرایی.....	۱۸
۲- رویکرد زیستی- اجتماعی.....	۱۸
۳- رویکرد اثبات‌گرایی اجتماعی.....	۱۸
۴- رویکرد بین‌الذهانی.....	۱۹
شناخت‌شناسی.....	۲۱
شیوه‌های پژوهش.....	۲۲
عقلانیت.....	۲۳
شهود.....	۲۳
انسان عقلایی.....	۲۴
عقلانیت کارکردی (ابزاری) در برابر عقلانیت جوهری.....	۲۴
تلفیق نیازهای فردی و سازمانی.....	۲۵
خود.....	۲۵
حاکمیت سازمانی.....	۲۶
سنجه‌های عملکرد سازمانی.....	۲۷
رابطه سازمان و محیط.....	۲۸
تصمیم‌گیری مبتنی بر اجتماع.....	۲۹
فناوری و آینده.....	۳۱
مأخذ.....	۳۲

۲۴	فصل دوم: تأملی بر بنیان‌گذاری مدیریت دولتی
۲۵	مقدمه
۲۵	۱- ویلسون به عنوان بنیانگذار رشته مدیریت دولتی
۲۶	۲- ویلسون به عنوان تأثیرگذار مستمر
۳۷	۳- ویلسون به عنوان طراح دوگانگی سیاست- اداره
۴۳	۴- ویلسون به عنوان علت دوگانگی
۴۴	مأخذ
۴۵	فصل سوم: مدیریت دولتی چیست؟
۴۶	مقدمه
۴۶	مشکل تعریف مدیریت دولتی
۴۶	مدیریت: هنر یا علم
۴۷	کاربرد دوگانه واژه مدیریت دولتی
۴۸	مفهوم عمل عقلایی
۴۹	معنای مدیریت: اقدام عقلایی مشارکتی یا همکاری عقلایی
۵۰	ماهیت سازمان
۵۱	ماهیت مدیریت
۵۲	معنای مفهوم دولتی (عمومی)
۵۳	تبیین مفهوم دولتی (عمومی) از طریق تحلیل ساختاری- کارکردی
۵۴	تبیین مفهوم دولتی (عمومی) از طریق تعریف فرهنگ
۵۵	مدیریت دولتی چیست؟ تبیینی اجمالی
۵۶	اهمیت عمل غیرعقلایی
۵۸	پی‌نوشت‌ها

بخش دوم: ارزش‌ها و نظریه مدیریت دولتی

۶۰	فصل چهارم: اداره امور عمومی نوین
۶۱	مقدمه
۶۱	علم سیاست
۶۳	مدل‌های پنج‌گانه در مدیریت دولتی (اداره امور عمومی)
۶۳	مدل بوروکراسی کلاسیک

۶۴.....	مدل بوروکراسی جدید.....
۶۵.....	مدل نهادی.....
۶۷.....	مدل روبرو انسانی.....
۶۸.....	مدل انتخاب عمومی.....
۶۹.....	اداره امور عمومی نوین.....
۷۵.....	مأخذ.....
۷۶.....	فصل پنجم: نظریه‌های ایجاد ارزش و نظریه اداری.....
۷۷.....	مقدمه.....
۷۷.....	دیدگاه معماری‌گونه و مدیریت دولتی.....
۷۸.....	چالش فراروی نظریه اداری.....
۷۸.....	نظریه ارزش و نظریه اداری.....
۷۹.....	ارزش‌ها و مدیریت دولتی.....
۸۲.....	رویکرد تعاملی به ارزش‌ها.....
۸۲.....	همسویی و خلق ارزش‌ها.....
۸۴.....	طرح سازمانی.....
۸۷.....	خط مشی گذاری عمومی.....
۸۷.....	مسئولیت اداری.....
۸۸.....	نقش علوم طبیعی.....
۸۹.....	نتیجه‌گیری.....
۹۰.....	مأخذ.....
۹۱.....	فصل ششم: فناوری و ارزش‌ها: آثار ضمنی برای فعالیت‌های اداری.....
۹۲.....	مقدمه.....
۹۳.....	ارزش‌ها، نظریه ارزش و رفتار اداری.....
۹۵.....	فناوری، تغییر اجتماعی و ارزش‌های انسانی.....
۹۸.....	رهنمودهای ضمنی برای فعالیت‌های مدیریت دولتی.....
۹۹.....	ارزش‌ها و عمل اداری.....
۱۰۱.....	فناوری، ارزش‌ها و عمل اداری.....
۱۰۲.....	مأخذ.....

فصل هفتم: ارزش‌های نظریه انتقادی در مدیریت دولتی.....	۱۰۳
مقدمه.....	۱۰۴
نظریه انتقادی اولیه.....	۱۰۵
انتقادهای عمده.....	۱۰۵
نظریه انتقادی هابرماس.....	۱۰۸
نظریه انتقادی و جامعه.....	۱۱۲
مدیریت دولتی از نگاه نظریه انتقادی.....	۱۱۲
مأخذ.....	۱۱۵
فصل هشتم: در جستجوی پارادایمی برای مدیریت دولتی: آیا می‌توان از مدیریت دولتی اسلامی چیزی آموخت؟.....	۱۱۶
مقدمه.....	۱۱۷
پارادایم اسلامی.....	۱۱۸
ارزش‌های متعالی اسلامی.....	۱۱۸
برابری، عدل و عدالت.....	۱۲۱
خود کنترلی.....	۱۲۳
مدیریت دولتی اسلامی.....	۱۲۵
رهبری.....	۱۲۵
بعد شایستگی.....	۱۲۷
سلسله مراتب و تقسیم کار.....	۱۲۷
تصمیم‌گیری.....	۱۲۸
انتخاب شایسته.....	۱۲۸
ارتباطات، بازخور صحیح، تواضع و در دسترس بودن.....	۱۲۹
پرداخت حق‌الزحمه.....	۱۳۰
کنترل اداری.....	۱۳۰
ایثار، مدیریت زمان، همه جانبه‌نگری و انگیزش.....	۱۳۱
ویژگی‌های شخصی.....	۱۳۲
نتیجه‌گیری.....	۱۳۳
مأخذ.....	۱۳۴

بخش سوم: مطالعه مدیریت دولتی: دغدغه‌های شناخت‌شناسی

فصل نهم: پنج موضوع بحث‌انگیز مهم در نظریه سازمان دولتی.....	۱۳۸
مقدمه.....	۱۳۹
۱- سیاست و اداره.....	۱۳۹
۲- بوروکراسی و دموکراسی.....	۱۴۳
۳- سازمان و مدیریت.....	۱۴۷
۴- نظریه و عمل.....	۱۵۰
۵- نظریه‌های سازمان دولتی.....	۱۵۴
مأخذ.....	۱۵۸
فصل دهم: آیا رشته مدیریت دولتی بدون مفهوم حکومت میسر است؟.....	۱۶۳
مقدمه.....	۱۶۴
مفهوم حکومت از دیدگاه فون اشتاین.....	۱۶۶
مفهوم ترکیبی از رشته مدیریت دولتی.....	۱۶۸
ساختار مدیریت دولتی.....	۱۶۹
نظریه و عمل در مطالعه اداری.....	۱۷۰
ساختار علوم اداری.....	۱۷۱
مفهوم مبتنی بر حکومت از مدیریت دولتی.....	۱۷۲
تعصب آرمان‌گرایی فون اشتاین.....	۱۷۴
چه مفهومی از حکومت نیاز داریم؟.....	۱۷۵
مأخذ.....	۱۷۷
فصل یازدهم: چارچوبی برای مطالعه مدیریت دولتی.....	۱۸۰
مقدمه.....	۱۸۱
ماهیت بحران فکری در مدیریت دولتی.....	۱۸۲
کار ویژه‌های اصلی مدیریت دولتی به عنوان یک حوزه عمل و یک حوزه مطالعاتی: دولت و حاکمیت.....	۱۸۷
سئوالات چهارگانه بنیادی.....	۱۸۹
سئوال یک: ربع نخست دایره (ستاده: چه تصمیم‌های عمومی اتخاذ می‌شود؟).....	۱۹۱
سئوال دوم: ربع دوم دایره (داده: چه کسانی تصمیم‌های عمومی اتخاذ می‌کنند؟).....	۱۹۱
سئوال سوم: ربع سوم دایره (داده: چرا تصمیم‌های عمومی اتخاذ می‌شوند؟).....	۱۹۲

۱۹۳	سئوال چهارم: ربع چهارم دایره (ستاده: چگونه تصمیم‌های عمومی اجرا می‌شوند؟)
۱۹۴	وابستگی بخش‌ها به هم
۱۹۶	کاربردهای ضمنی چارچوب
۱۹۸	مأخذ
۲۰۳	فصل دوازدهم: مدل عقلایی اداری و نظریه سازمان دولتی
۲۰۴	مقدمه
۲۰۵	عقلانیت سازمان
۲۰۶	حق فرمانرانی، عقلانیت محدود و تحلیل وسایل - نتایج
۲۰۶	فرمانرانی سازمانی و تصمیم‌های فردی
۲۰۷	عقلانیت محدود و رضایت‌بخشی
۲۰۸	عقلانیت محاسبه‌ای یا ابزاری و عقلانیت وسایل - نتایج
۲۰۸	مدل عقلانیت سایمون به عنوان یکی از رویکردها به سازمان‌های دولتی
۲۰۹	محور بنیادی مدل سایمون
۲۱۰	شناخت فردی در عقلانیت وسایل - نتایج
۲۱۲	حق فرمانرانی (اختیار) در سازمان
۲۱۳	ایدئولوژی در مدل عقلایی
۲۱۴	سیاست‌های سازمان عقلایی در برابر سازمان دولتی
۲۱۶	آثار جدید در اداره امور دولتی و مدیریت دولتی
۲۲۱	نتیجه‌گیری
۲۲۳	مأخذ
۲۲۵	فصل سیزدهم: نظریه سازمان به عنوان شناخت شناسی: فرا سوی سلسله مراتب و عینیت
۲۲۶	مقدمه
۲۲۹	عینیت به عنوان حقیقت
۲۳۲	عینیت به عنوان سلسله مراتب در علم
۲۳۵	ذهنیت به عنوان حقیقت
۲۳۷	بین‌الذهانی به عنوان سازمانی برای علم
۲۴۲	عینیت در جهان بین‌الذهانی
۲۴۷	مأخذ

فصل چهاردهم: پدیدارشناسی مبنایی برای نظریه‌های سازمان دولتی	۲۴۹
مقدمه	۲۵۰
مومشکافی بیشتر برای پدیدارشناسی	۲۵۲
پدیدارشناسی در میدان عمل	۲۵۴
چند مفهوم برای پدیدارشناسی	۲۵۶
شناخت دنیای زندگی روزمره	۲۵۷
ساخت مدلی نمونه (انسان‌واره) برای شناخت انسان	۲۵۹
دیدگاه پدیدارشناسی در مورد سازمان	۲۶۰
نتیجه‌گیری	۲۶۱
مأخذ	۲۶۳

بخش چهارم: آینده مدیریت دولتی

فصل پانزدهم: افق‌های نو در مدیریت دولتی	۲۶۵
مقدمه	۲۶۶
۱- ابداعات و نوآوری‌های فوق‌العاده و سریع فناوریانه	۲۶۶
۲- دانشی شدن سازمان‌ها	۲۶۸
۳- جهانی شدن	۲۷۱
۴- تغییر در ترکیب جمعیت‌ها و تنوع و تعدد فرهنگی	۲۷۲
۵- کاهش اعتماد به نهادهای سنتی دولت	۲۷۳
استراتژیهای آینده مدیریت دولتی	۲۷۵
شهروند محوری	۲۷۵
دیدگاه مشارکت قوی به جای دیدگاه سلسله‌مراتبی	۲۷۷
مأخذ	۲۸۰

پیشگفتار

کتاب حاضر مشتمل بر پانزده فصل در باب مباحث فلسفی مدیریت دولتی به عنوان یک "رشته"، نه به عنوان یک "عمل" است. این مباحث در چهار بخش ارائه شده است. بخش نخست به شالوده‌های رشته مدیریت دولتی می‌پردازد. فصل اول به بحث در مفاهیم کلیدی زیربنایی برای درک مدیریت دولتی به عنوان یک رشته می‌پردازد. "پارادایم"، "هنجار"، "ارزش"، "جهت‌گیری‌های ارزشی"، "شناخت‌شناسی"، "عقلانیت"، "پیوند فرد و سازمان"، "حاکمیت سازمانی"، "سنجش‌های عملکرد سازمانی"، "رابطه سازمان و محیط" و "تصمیم‌گیری بر مبنای اجماع"، "فناوری و آینده" از جمله موضوعات بحث‌انگیزی است که فهم آن‌ها در درک سایر فصل‌ها یاریگر خواهد بود.

گفته می‌شود نخستین مقاله ویلسون تحت عنوان "مطالعه اداره" مدیریت دولتی را به عنوان یک رشته معرفی کرد. فصل دوم به بحث از بنیان‌گذاری این رشته می‌پردازد و به نقد این پیش‌فرض می‌پردازد که ویلسون، بنیان‌گذار مدیریت دولتی به عنوان یک رشته است. فصل سوم، مدیریت دولتی را از منظر والدو، یکی دیگر از نقش‌آفرینان اصلی، در تکامل مدیریت دولتی مورد بحث قرار می‌دهد و آن را تعریف می‌کند.

بخش دوم بر نقش ارزش‌ها در نظریه‌های مدیریت اداره امور عمومی می‌پردازد. بر این اساس اداره امور عمومی نوین، که یکی از نهضت‌های اصلی مدیریت در حوزه مدیریت دولتی است در فصل چهارم مورد بحث قرار می‌گیرد. این نهضت حاوی ارزش‌های مهمی است که مآخذ مباحث بعدی را شکل می‌دهد. از این‌رو در فصل پنجم پیوند بین نظریه‌های ایجاد ارزش و نظریه اداری و در فصل ششم پیوند ارزش‌ها و فناوری و آثار ضمنی آن‌ها بر اداره امور عمومی مورد بحث قرار می‌گیرد. در فصل هفتم، اداره امور عمومی از منظر ارزش‌های موردنظر نظریه انتقادی تحلیل خواهد شد. فصل هشتم به ارزش‌های اسلامی و تأثیر آن‌ها در اداره امور عمومی می‌پردازد.

بخش سوم به موضوعاتی در باب مطالعه مدیریت دولتی به عنوان یک رشته می‌پردازد. از این‌رو در فصل نهم پنج موضوع بحث‌انگیزی که کانون تمرکز اندیشمندان مدیریت دولتی بوده یعنی (سیاست-اداره؛ بوروکراسی و دموکراسی؛ سازمان و مدیریت؛ نظریه و عمل، و نظریه‌های سازمان دولتی) تحلیل خواهد شد. در فصل دهم نگاه فون اشتاین برای بازسازی رشته مدیریت دولتی مورد بحث قرار می‌گیرد و چنین استدلال می‌شود که بدون داشتن مفهومی عملی و نظری از "حکومت"، مطالعه مدیریت دولتی بی‌معناست. همیشه حکومت وجود داشته، وجود دارد و وجود خواهد داشت! بنابراین براساس نوع حکومت همیشه مدیریت دولتی وجود داشته، وجود دارد و وجود خواهد داشت!

در فصل یازدهم چارچوبی برای مطالعه مدیریت دولتی ارائه می‌شود در این چارچوب نویسندگان مدعی است که برای مطالعه مدیریت دولتی باید به مطالعه پاسخ چهار سؤال زیر پرداخت:

- (۱) چه تصمیم‌هایی به‌صورت عمومی اتخاذ می‌شوند؟
- (۲) چه کسانی تصمیم‌های عمومی را اتخاذ می‌کنند و چه کسانی در اتخاذ تصمیم‌ها دخالت دارند؟
- (۳) چرا تصمیم‌های عمومی اتخاذ می‌شوند؟
- (۴) تصمیم‌های عمومی چگونه اجرا می‌شوند؟

فصل دوازدهم مدل عقلایی سایمون و نقش آن در نظریه سازمان دولتی مورد بحث قرار می‌گیرد. استدلال می‌شود که آیا برای مطالعه مدیریت دولتی باید رفتار اداری را در قالب تصمیم‌های مدیریت در نظر قرار دارد، یا این که رفتار در سازمان‌های دولتی عقلانیت موردنظر سایمون را بر نمی‌تاباند.

در فصل سیزدهم، تی‌یر تلاش می‌کند بحثی پیرامون فراتر رفتن از سلسله‌مراتب و عینیت در مدیریت دولتی مطرح کند. در این فصل تی‌یر ذات نظریه سازمان (نحوه به تصویر کشیدن سازمان به سبک عینیت‌گرایی اثباتی) را تجلی نوعی شناخت‌شناسی می‌داند. به عبارت دیگر تی‌یر مدعی است نظریه سازمان فعلی نوعی تولید روش را جایز می‌شمارد که وضع موجود را به نفع صاحبان قدرت که سلسله مراتب تحلیل آن‌هاست حفظ می‌کند. چون پارادایم اثبات‌گرا ادعا می‌کند، واقعیت‌ها در عالم واقع وجود دارند چه شما از آن اطلاع داشته باشید، چه نداشته باشید، صرفاً منتظر هستند که شما به عنوان انسان آن‌ها را کشف کنید و در این راستا، اراده انسان را نادیده می‌گیرد، بنابراین دانش تولیدی از این منظر به حفظ وضع موجود کمک می‌کند. یعنی قایل به جهان‌شمولی دانش تولیدی است که بر اساس آن همگان نمی‌توانند به آن روش دسترسی پیدا کنند. در این محفل دانشی، فرادست و فرودست وجود دارد. تی‌یر تلاش می‌کند با طرح سبک دیگری برای تولید، دانش گامی فراتر از عینیت اثبات‌گرایی و سلسله مراتب که کاربرد عملی روش عینی اثباتی در سازمان است بردارد. در این راستا مدعی است عینیت و سلسله مراتب یکی هستند. برای جایگزینی ذهنیت به جای عینیت باید به ساختار غیرسلسله مراتبی نظامند روی آورد. فصل چهاردهم برای کمک به بحث تی‌یر مطرح می‌شود. پدیدار شناسی یکی از مبانی پارادایمی نظریه‌پردازی است که با اتکا به شیوه‌های پژوهش کیفی دانشی تولید می‌کند که نمادهای عملی آن در سازمان و گفتمان‌های سازمانی متجلی می‌شود تا سلسله مراتب و دستوردهی. به عبارت دیگر، دانش تولیدی از منظر پدیدارشناسی سلسله مراتب را تجویز نمی‌کند، بلکه روابطه متقابل بین انسان‌ها را توصیه می‌کند که سازمان‌های غیر سلسله مراتبی آن را بر می‌تابانند.

فصل پانزدهم اگر چه بیشتر صبغه عملی دارد ولی آثار ضمنی خاصی برای نظریه‌پردازی در حوزه مدیریت دولتی دارد. این فصل آینده مدیریت دولتی را به نحوی روان و قابل فهم همگان ترسیم می‌کند.

مباحث پانزده‌گانه کتاب حاضر می‌تواند برای آشنایی دانشجویان، پژوهشگران و علاقه‌مندان به مدیریت دولتی به عنوان یک رشته از حیث فلسفی مناسب باشد. در ویرایش برخی از فصل‌ها جناب دکتر علی پناهی زحمات زیادی متقبل شده‌اند که با سپاس از ایشان، نقطه نظرات خوانندگان نیز می‌تواند در چاپ‌های بعدی مفید و مد نظر قرار گیرد.

دکتر حسن دانایی‌فرد - دکتر سیدمهدی الوانی